

**ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ**

ΔΙΑΛΕΞΗ ΑΡ. 9

ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΑΠΟΔΕΙΞΗΣ

Κάθε Δικαστήριο αποφασίζει τα επίδικα θέματα στην βάση μαρτυρίας. Η μαρτυρία δυνατόν να είναι προφορική ή γραπτή ή «πραγματική». Η προφορική μαρτυρία δίδεται από μάρτυρες οι οποίοι γνωρίζουν τα σχετικά γεγονότα. Η γραπτή μαρτυρία συμπεριλαμβάνει κυρίως έγγραφα σχετικά με τα θέματα τα οποία παρουσιάζουν μάρτυρες ή εκθέσεις εμπειρογνώμωνων τις οποίες καταθέτουν και επεξηγούν για να βοηθήσουν το Δικαστήριο. Πραγματική μαρτυρία συμπεριλαμβάνει τεκμήρια όπως πχ το πιστόλι ή τα κλοπιμαία, ή τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Δυνατόν επίσης να προσλαμβάνει την μορφή της τελικής κατάστασης/σκηνής όπου διεπράχθη το ποινικό ή αστικό αδίκημα όπως πχ σπασμένα γυαλιά ή τρίψιμο επί της ασφάλτου τα οποία καταδεικνύουν το σημείο σύγκρουσης δύο οχημάτων. Η πραγματική αυτή μαρτυρία κατατίθεται στο Δικαστήριο από μάρτυρες και δυνατόν να αποτυπώνεται σε έγγραφα, όπως σχεδιάγραμμα ή φωτογραφίες.

Σε κάθε περίπτωση όμως υπάρχουν κανόνες σε σχέση με το πως παρουσιάζεται η μαρτυρία στο Δικαστήριο και η οποία είναι δυνατόν να γίνει αποδεκτή. Σε χώρες όπως στην Αγγλία , το δίκαιο της οποίας επεβλήθη στην Κυπριακή έννομη τάξη, όπως υπάρχουν ένορκοι κριτές των γεγονότων , οι κανόνες απόδειξης προσλαμβάνουν ιδιαίτερη σημασία με δεδομένο ότι η μαρτυρία η οποία είναι «καταστροφική» για την υπόθεση ή

πολύ «θετική» δυνατόν να είναι φτιαχτή ή να μην είναι τίποτε περισσότερο από κουτσομπολιό της γειτονιάς. Αποδοχή της , έκδηλα θα επηρέαζε ευμενώς ή δυσμενώς την έκβαση της δίκης. Ιδιαίτερα εφ’ όσον απευθύνεται σε μη «εξειδικευμένους» κριτές γεγονότων, απλούς πολίτες και όχι σε έμπειρους δικαστές οι οποίοι βρίσκονται σε καλύτερα θέση να αποφασίσουν «δίκαια» τα επίδικα θέματα. Όμως και σε χώρες όπως στην Κύπρο όπου ο Δικαστής είναι κριτής των γεγονότων και αποφασίζει κατά νόμο, εξακολουθεί να υφίσταται η ανάγκη διαμόρφωσης ενός νομικού πλαισίου , δηλαδή δίκαιου της απόδειξης, το οποίο συμπεριλαμβάνει όλους τους σχετικούς κανόνες για το τι είδους μαρτυρία είναι δυνατόν να τεθεί ενώπιον του Δικαστηρίου, το οποίο καλείται να αποφασίσει επί του θέματος.

Όπως είδαμε στην πρώτη διάλεξη , στην Κύπρο με βάση το Άρθρο 29 του Νόμου 14/60 εφαρμόζονται μεταξύ άλλων και οι κανόνες του Κοινοδικαίου. Σ’ αυτούς συμπεριλαμβάνονται σε ένα μεγάλο βαθμό και το δίκαιο της απόδειξης , το οποίο προσλαμβάνει τη μορφή παρ’ όλων ότι σχετίζεται με θέματα της εξέλιξης και πορείας μιας δίκης , ουσιαστικού δικαίου παρά δικονομικού. Το εκπληκτικό είναι ότι το δίκαιο της απόδειξης το οποίο εφαρμόζεται στην Κύπρο από τα Κυπριακά Δικαστήρια είναι το δίκαιο που ίσχυε στην Αγγλία την 5ην Νοεμβρίου του 1914, με την διευκρίνιση όμως ότι οι κανόνες του Κοινοδικαίου που συμπεριλαμβάνουν νομολογία για το δίκαιο της απόδειξης εφαρμόζονται όπως διατυπώνονται συνεχώς μέχρι και σήμερα, δυνάμει του Άρθρου 29 του Ν. 14/60 και με την περαιτέρω διευκρίνιση ότι το δίκαιο της απόδειξης εφαρμόζεται στην Κύπρο , δυνάμει και των υπολοίπων προνοιών εκτός του Άρθρου 3 , του Κεφ. 9, όπως τροποποιήθηκε .

Το Άρθρο 3 του Κεφ. 9 έχει ως εξής :

«Τηρουμένης οποιασδήποτε άλλης διάταξης που περιλαμβάνεται στο Νόμο αυτό ή η οποία έχει περιληφθεί ή θα περιληφθεί σε οποιοδήποτε άλλο Νόμο που ισχύει εκάστοτε, κάθε Δικαστήριο, κατά την άσκηση της δικαιοδοσίας του σε οποιαδήποτε πολιτική ή ποινική διαδικασία εφαρμόζει στο μέτρο που οι περιστάσεις το επιτρέπουν, το δίκαιο και κανόνες απόδειξης όπως ίσχυαν στην Αγγλία την 5η Νοεμβρίου 1914»

Το Άρθρο 29 του Νόμου 14/60 έχει ως εξής :

«29-(1) Έκαστον δικαστήριο εν τη άσκησει της πολιτικής ή ποινικής αυτού δικαιοδοσίας θα εφαρμόζη-

(α) το Σύνταγμα της Δημοκρατίας και τους δυνάμει αυτού γενομένους ή υπό Δικαστηρίου εφαρμοστέους νόμους.

(β) τους νόμους τους διατηρηθέντας εν ισχύι δυνάμει του άρθρου 188 του Συντάγματος υπό τους εν αυτώ προβλεπόμενους όρους εκτός εάν άλλη πρόβλεψις εγένετο ή θα γίνει δυνάμει νόμου εφαρμοστέου ή γενομένου δυνάμει του Συντάγματος.

(γ) το κοινόν δίκαιο (common law) και τας αρχάς της επιείκειας (equity) εκτός εάν άλλη πρόβλεψις εγένετο ή θα γίνη υπό οιοδήποτε νόμου εφαρμοστέου ή γενομένου δυνάμει του Συντάγματος ή οιοδήποτε νόμου διατηρηθέντος εν ισχύι δυνάμει της παραγράφου

(δ) του παρόντος εδαφίου, εφόσον δεν αντιβαίνουν ή δεν είναι ασυμβίβαστοι προς το Σύνταγμα.

(ε) τους νόμους και τας αρχάς περί των Βακουφίων (*ahkamul enkaf*) τους αναφερόμενους εις την παράγραφον 2 του άρθρου 110 του Συντάγματος.

(στ) τους Νόμους του Κοινοβουλίου του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας, οίτινες είχαν εφαρμογήν εν Κύπρω κατά την αμέσως προ της ημέρας ανεξαρτησίας ημέραν, εκτός εάν άλλη εγένετο ή θα γίνει πρόβλεψις υπό νόμου εφαρμοστέου ή γενομένου δυνάμει του Συντάγματος και εφόσον δεν είναι αντίθετοι ή ασυμβίβαστοι προς το Σύνταγμα.

(2) Το Ανώτατον Δικαστήριο εν τη ασκήσει της δικαιοδοσίας –

(α) δι' ης περιβέβληται δυνάμει της παραγράφου (α) του άρθρου 19 θα εφαρμόζη, τηρουμένων των διατάξεων των παραγράφων (γ) και (ε) του εδαφίου (1), το υπο του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Δικαιοσύνης, εν Αγγλία, εν τη ασκήσει της επί ναυτικών υποθέσεων δικαιοδοσίας αυτού εφαρμοζόμενον κατά την προ της ημέρας ανεξαρτησίας ημέραν δίκαιον, ως θα ετροποποιείτο τούτο διά νόμου της Δημοκρατίας.

(β) δι' ης περιβέβληται δυνάμει της παραγράφου (β) του άρθρου 19 θα εφαρμόζη το εις γαμικάς διαφοράς αφορών δίκαιον όπερ εφηρμόζετο υπό του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Κύπρου κατά την προ της ημέρας ανεξαρτησίας ημέραν ως θα ετροποποιείτο διά νόμου γενομένου βάσει του Συντάγματος»

Για τη σημασία του Κοινοδικαίου που εφαρμόζεται στην Κύπρο παραπέμπουμε στο απόσπασμα από το βιβλίου του έγκριτου αείμνηστου Νομικού **Γ. Κακογιάννη «Η Απόδειξη» 1983, σελίδες 7-9:**

«Σχετικά με το δεσμευτικό χαρακτήρα των Αγγλικών δικαστικών αποφάσεων, ο Δικαστής Α. Λοίζου (εκδίδοντας την απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου) στην υπόθεση MOUZOURIS AND ANOTHER (NO.2) –V- XYLOPHAGHOU PLANTATIONS LTD (1977) 1 C.L.R.287, 940 CIV.C.C , είπε (στη σελ.1950 του C.C.):

‘Η σύντομη απάντηση στο επιχείρημα τούτο, που σωστά δεν πιάστηκε , είναι ότι το πρωτόδικο δικαστήριο ποτέ δεν θεώρησε τις αποφάσεις των Αγγλικών δικαστηρίων ως δεσμευτικές για τα δικά μας δικαστήρια. Εντούτοις, έχουν μεγάλη πειστική αξία γιατί μας δείχνουν ποιο είναι το κοινοδίκαιο, που θεωρητικά δεν αλλοιώνεται από συγκεκριμένες αποφάσεις. Το πρωτόδικο δικαστήριο απλώς έκανε μια συγκριτική ανάλυση της κατάστασης στην Αγγλία, επειδή οι Αγγλικοί Διαδικαστικοί Θεσμοί ήταν οι θεσμοί που αποτέλεσαν το πρότυπο των δικών μας θεσμών, έστω και με μερικές αλλαγές και παραλλαγές. Συνεπόμενα, η αναφορά στην Αγγλική νομολογία είναι χρήσιμη στην ερμηνεία των δικών μας νομοθετικών διατάξεων που έχουν την πηγή τους στο Αγγλικό σύστημα δικαίου”

Στην εφαρμογή όμως των Αγγλικών αποφάσεων και του Αγγλικού κοινοδικαίου θα πρέπει πάντοτε να έχουμε κατά νουν τις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στην Αγγλία και την Κύπρο, διαφορές

πολύμορφη σοφία του. Λίγα άρθρα των ποινικών κώδικων των αποικιακών χώρων φιλοδοξούν να πετύχουν τέτοια πληρότητα”

Μιλώντας δε για τη διαφορά ανάμεσα στο μέσο Αγγλο και το μέσο Κύπριο και για το διαφορετικό τρόπο που είναι πιθανό να αντιδράσουν σε πρόκληση , όταν η πρόκληση προβάλλεται ως υπεράσπιση σε υπόθεση φόνου, είπε (στη σελ. 156 του C.C.):

“Ακριβώς όπως οι αντιδράσεις του λογικού άνδρα σε πρόκληση μπορεί να ναι διαφορετικές από εποχή σε εποχή στην Αγγλία, έτσι και οι αντιδράσεις ενός τέτοιου άνδρα στην Αγγλία μπορεί να ναι διαφορετικές από τις αντιδράσεις του σύγχρονου του στην Κύπρο. Ένας λογικός άνδρας στην Κύπρο κάτω από ορισμένες συνθήκες, μπορεί να μην αντιδρά με τον ίδιο τρόπο όπως ένας λογικός άνδρας στην Αγγλία ο βαθμός της μνησικακίας του μπορεί να ναι μεγαλύτερος ή μικρότερος. Όταν συμβουλευόμαστε τις Αγγλικές αποφάσεις πάνω στο ζήτημα της νομικής ανεπάρκειας της πρόκλησης, τα δικαστήρια στην Κύπρο οφείλουν να έχουν τα πιο πάνω υπόψη τους, κι οφείλουν , αν οι τοπικές συνθήκες καθιστούν τις αποφάσεις αυτές ανεφάρμοστες, να προσεγγίζουν το ζήτημα κατά πόσο η πρόκληση ήταν τέτοιου βαθμού που να στερεί το λογικό άνδρα από τον αυτοέλεγχο του, ως πραγματικό ζήτημα κι όχι ως ζήτημα δικαίου”

Στην KEM (TAXI)LTD –V- TRYPHONOS (1969) 1 C.L.R 52, 466 CIV.C.C, ο Δικαστής Ιωσηφίδης (στη σελ.853 του C.C.) είπε :

«Αυτό είναι το Αγγλικό κοινοδίκαιο που πρέπει να εφαρμόσουμε στην υπόθεση αυτή. Έχει συχνά ειπωθεί ότι το κοινοδίκαιο δεν

είναι στάσιμο. Είναι ένας οργανισμός που αναπτύσσεται και συνέχεια προσαρμόζεται στις νέες ανάγκες της εποχής (κατά τον SALMON L.J. στην CHIC FASHIONS (WEST WALES) LTD –V- JONES (1968) 2 W.L.R 201, στην σελ.214) και όπως είπε ο DIPLOCK L.J (όπως ήταν τότε) στην ίδια υπόθεση στη σελ. 221, η κοινωνία στην οποία ζούμε δεν είναι στάσιμη, όπως δεν είναι ούτε το κοινοδίκαιο , εφόσον το συνιστούν εκείνοι οι κανόνες που ρυθμίζουν τη συμπεριφορά των ανθρώπων στη σύγχρονη κοινωνία πάνω σε ζητήματα που δεν ρυθμίζονται ρητά από νομοθεσία.

Ήταν ο ίδιος δικαστής που στην INDYKA –V- INDYKA (1967) P.233 (H.L.) , στη σελ.262 είπε: Γιατί ας μη προσποιούμαστε ότι το κοινοδίκαιο είναι αμετάβλητο. Αν ήταν έτσι , θα είχε από πολλού χρόνου αντικατασταθεί από νομοθετικούς κώδικες. Αποτελεί έργο των δικαστηρίων να διαπλάσσουν το κοινοδίκαιο και να το προσαρμόζουν προς την μεταβαλλόμενη κοινωνία στην οποία προσφέρει τους κανόνες που ρυθμίζουν τις υποχρεώσεις των ανθρώπων προς τους γείτονες τους.

Στην Κύπρο τα δικαστήρια προσαρμόζοντας το Αγγλικό κοινοδίκαιο σε τρόπο που να ταιριάζει με τις εναλλασσόμενες ανάγκες της εποχής, οφείλουν να λαμβάνουν επίσης υπόψη τους τις τοπικές συνθήκες περιλαμβανομένου του ερωτήματος κατά πόσο ο λογικός εργοδότης ή εργοδοτούμενος στην Κύπρο, κάτω από ορισμένες συνθήκες, μπορεί να μην ενεργήσει ή να μην αντιδράσει με τον ίδιο τρόπο όπως ο λογικός εργοδότης ή εργοδοτούμενος στην Αγγλία»

διατάξεις που θεσπίστηκαν στην Αγγλία μεταξύ του 1914 και του 1946 στη δική μας νομοθεσία και ιδιαίτερα στον περί Αποδείξεως Νόμο , Κεφ. 9. Έτσι λχ το Άρθρο 1 του EVIDENCE ACT, 1938 υιοθετήθηκε στην Κύπρο με το Άρθρο 4 του περί Αποδείξεως Νόμου, Κεφ. 9, το άρθρο 3 του EVIDENCE ACT, 1938 υιοθετήθηκε στην Κύπρο με το άρθρο 16 του περί Αποδείξεως Νόμου, Κεφ. 9, το άρθρο 4 του EVIDENCE ACT 1938, υιοθετήθηκε στην Κύπρο με το άρθρο 15 του Περί Αποδείξεως Νόμου , Κεφ. 9, η επιφύλαξη στο άρθρο 38(1) του CHILDREN AND YOUNG PERSONS ACT, 1933, υιοθετήθηκε στην Κύπρο με το άρθρο 9 του Περί Αποδείξεως Νόμου , Κεφ. 9 κλπ. Ο περί Αποδείξεως Νόμος , Κεφ. 9, περιέχει περιπλέον πρόνοιες που δεν υπάρχουν αντίστοιχες τους σε Αγγλικά νομοθετήματα ανκαι κατά το πλείστο ανάλογοι κανόνες ισχύουν στην Αγγλία δυνάμει του κοινοδικαίου (βλ. λχ το άρθρο 7 που καθιστά αναγκαία την ενίσχυση μαρτυρίας προς απόδειξη αξίωσης για χρέος ή δωρεά από περιουσία πεθαμένου) Συναντούμε όμως στον περί Αποδείξεως Νόμο , Κεφ. 9, και διατάξεις που παρεκκλίνουν από το Αγγλικό δίκαιο, όπως οι διατάξεις του άρθρου 10 που καθιστούν το άμεσο παράπνοο απόδειξη της αλήθειας του περιεχόμενου του σε τρόπο που να μπορεί να προσδώσει την αναγκαία ενίσχυση εκεί που χρειάζεται. Τελος συναντούμε και διατάξεις που επαναλαμβάνου παλαιότερες Αγγλικές νομοθετικές διατάξεις (που ίσχυαν πριν από το 1914 και επομένως που θα ίσχυαν οπωσδήποτε στην Κύπρο) όπως τα άρθρα 13 και 14 που μιλούν για ικανούς μάρτυρες και για την αρμοδιότητα των συζύγων να καταθέσουν ως μάρτυρες σε ποινική διαδικασία. Επανερχόμενοι στο ερώτημα τι γίνεται με Αγγλικά νομοθετήματα που θεσπίστηκαν στην Αγγλία μετά το 1946 και 1948 , η απάντηση είναι ότι

η Κυπριακή νομοθετική αρχή έμεινε πίσω από την εξέλιξη του αποδεικτικού δικαίου που σημειώθηκε στην Αγγλία με νομοθετήματα, ιδιαίτερα μετά την ανεξαρτησία. Έτσι νομοθετήματα όπως το CRIMINAL EVIDENCE ACT 1965, το CIVIL EVIDENCE ACT , 1968, το CIVIL EVIDENCE ACT 1972, το CRIMINAL EVIDENCE ACT 1979, κ.α δεν έχουν υιοθετηθεί στην Κύπρο με αποτέλεσμα οι σοβαρές αλλαγές που έχουν επιφέρει στο αποδεικτικό δίκαιο , ιδιαίτερα σε αστική διαδικασία, να παραμένουν άγνωστες κι ανεφάρμοστες στον τόπο μας. Εισήγηση μας είναι η κατάρτιση από τις αρμόδιες αρχές ειδικής επιτροπής που να εξετάσει τους διάφορους τομείς στους οποίους το αποδεικτικό δίκαιο χρειάζεται εκσυγχρόνιση και μεταρρύθμιση για να προωθηθεί όσο το δυνατό πιο σύντομα η αναγκαία αλλαγή»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9- ΑΠΟΔΕΙΞΗ

Το Δίκαιο της Απόδειξης ρυθμίζεται νομοθετικά όπως είδαμε πιο πάνω από το Κεφ. 9 όπως τροποποιήθηκε πρόσφατα με τον Νόμο 32(1)/2004. Η τροποποίηση του 2004 θεωρείται ριζική καθ' ότι μεταξύ άλλων κατήργησε τους περιορισμούς στην αποδοχή της δεκτότητας εξ ακοής μαρτυρίας. Όμως το Κεφ. 9, από μόνο του δεν μπορεί παρά να θεωρηθεί ως απλός σκελετός του Δικαίου της Απόδειξης το οποίο εντοπίζεται ουσιαστικά στο Κοινοδίκαιο όπως εξελίσσεται μέσα από την Νομολογία των Αγγλικών Δικαστηρίων και βεβαίως την Νομολογία του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Κύπρου.

ποιοι ή ποιος κατά την γνώμη της ήταν ο δολοφόνος. Ερώτηση βέβαια που σε κανένα Ποινικό Δικαστήριο στην Κύπρο ή στην Αγγλία θα γινόταν αποδεχτή με δεδομένο ότι σύμφωνα με το ισχύον δίκαιο η γνώμη μάρτυρα εκτός κι αν πρόκειται περί εμπειρογνώμονα είναι άσχετη και μη επιτρεπτή σαν μαρτυρία.

Στην αντίπερα όχθη το επιχείρημα κατά της τροποποίησης του Νόμου ήταν ότι θα ήταν πολύ παρακινδυνευμένο να υπάρξει τροποποίηση η οποία να συνεπάγεται χαλάρωση των κανόνων δεχτότητας μαρτυρίας, ιδιαίτερα σε ποινικές υποθέσεις όπου επικρατεί μεγάλη καχυποψία για την «κατασκευή» μαρτυρίας από την Αστυνομία με στόχο την καταδίκη όσο περισσότερο δυνατόν κατηγορούμενων. Επίσης αμφισβητήθηκε από πολλούς η κρίση των Δικαστηρίων στο να αξιολογούν την βαρύτητα της μαρτυρίας η οποία θα παρουσιαζόταν τόσο σε ποινικής όσο και σε αστικής φύσεως υποθέσεις. Τελικά κέρδισαν την μάχη οι υποστηρικτές της τροποποίησης την οποία επεξεργάστηκε και προώθησε ο Γενικός Εισαγγελέας της Κυπριακής Δημοκρατίας κ. Αλέκος Μαρκίδης. Δημόσια υπέρ της τροποποίησης είχε ταχθεί και ο τότε Κύπριος Δικαστής του Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στο Στρασβούργο κ. Λ. Λουκαΐδης.

Η τροποποίηση του Νόμου του 2004

Με την τροποποίηση εισήχθηκε ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ στο Νόμο, Κεφ. 9, με το Νόμο 32(1)/2004. Οι βασικές πρόνοιες του ΕΙΔΙΚΟΥ ΜΕΡΟΥΣ είναι οι εξής:

A. Η αποδοχή της εξ ακοής μαρτυρίας

B. Η αποδοχή Γραπτών Καταθέσεων σαν μέρος της κυρίως εξέτασης.

A. Αποδοχή Εξ Ακοής Μαρτυρίας

Σύμφωνα με το Άρθρο 23 του Νόμου, Κεφάλαιο 9, «*εξ ακοής μαρτυρία σημαίνει δήλωση που έγινε από πρόσωπο άλλο από εκείνο που καταθέτει σε πολιτική ή ποινική διαδικασία και η οποία προσάγεται ως μαρτυρία για απόδειξη των όσων αναφέρονται σ' αυτή*».

Σύμφωνα με το ίδιο Άρθρο διευκρινίζεται ότι αρχική δήλωση σημαίνει την δήλωση προσώπου που έχει προσωπική γνώση των γεγονότων.

Με λίγα λόγια ένας μάρτυρας ο οποίος κάνει δήλωση για ένα γεγονός για το οποίο έχει «ιδίαν» γνώση δηλαδή το είδε ο ίδιος , ή το άκουσε, ή το αντιλήφθηκε με τις δικές του αισθήσεις (ακοή , όραση , αφή , όσφρηση) η δήλωση του αυτή θεωρείται σαν η αρχική δήλωση η οποία σύμφωνα με τους ισχύοντες πριν την τροποποίηση του δικαίου της απόδειξης, ήταν δεχτή σαν μαρτυρία , πχ ένας μάρτυρας μπορούσε να πει ότι άκουσε κάποιον να φωνάζει και αναγνώρισε από την φωνή του ότι ήταν η γυναίκα του η Μαρία. Έτρεξε προς την κατεύθυνση της φωνής και είδε την σύζυγο του να πέφτει κάτω ταυτόχρονα με ένα πυροβολισμό που άκουσε. Την πλησίασε στο έδαφος όταν σωριάστηκε, την έπιασε στα χέρια του και τα ρούχα της ήταν βρεγμένα. Του μύριζε έντονα πετρέλαιο και πρόσεξε ότι τα ρούχα της ήταν μισό καμένα και ξεκάπνιζαν. Από την σκηνή πρόσεξε τον Α.Χ να απομακρύνεται με κυνηγετικό όπλο στο χέρι του. Όλα αυτά δικαιούται να μαρτυρήσει ο σύζυγος και με το νέο δίκαιο και με το παλαιό.

εξέφρασε η μειοψηφία, προεξάρχοντας του Προέδρου του Ανωτάτου Δικαστηρίου Πική. Το σχετικό απόσπασμα από την απόφαση της πλειοψηφίας η οποία ανέτρεψε πρόσφατη περί του αντιθέτου νομολογία, έχει ως εξής:

σ.σ 453-456

«Αναφορικά με το αποδεκτό του Τεκμηρίου 22 ως μαρτυρίας στη δίκη, κατ' εφαρμογή του άρθρου 4 του Περί Αποδείξεως Νόμου, Κεφ. 9, έχει προκύψει , όπως εξηγεί ο Κωνσταντινίδης Δ, το ζήτημα κατά πόσο το εν λόγω άρθρο συνάδει ή όχι με ορισμένες διατάξεις του Συντάγματος. Αντικείμενο της απόφασης αυτής είναι ακριβώς αυτό το ζήτημα.

Το Άρθρο 30.2 του Συντάγματος έχει ως εξής :

“2. Έκαστος , κατά την διάγνωσιν των αστικών αυτού δικαιωμάτων και υποχρεώσεων ή οιασδήποτε κατ' αυτού ποινικής κατηγορίας, δικαιούται ανεπηρέαστου, δημοσίας ακροαματικής διαδικασίας εντός εύλογου χρόνου , ενώπιον ανεξάρτητου, αμερόληπτου και αρμόδιου δικαστηρίου ιδρυόμενου διά νόμου”

Το Άρθρο 30.3 (γ) του Συντάγματος έχει ως εξής :

“3. Έκαστος έχει το δικαίωμα :

.....

(γ) να προσάγη ή να προκαλή την προσαγωγήν των μέσων αποδείξεως και να εξετάζη μάρτυρας συμφώνως τω νόμω.

.....
Το Άρθρο 12.5(δ) του Συντάγματος έχει ως εξής :

“5. Πας κατηγορούμενος δι αδίκημα τι έχει τα ακόλουθα κατ’ ελάχιστον όρον δικαιώματα:

.....
(δ) να εξετάζει ή να προκαλή την εξέτασιν μαρτύρων κατηγορίας και να ζητή την προσέλευσιν και εξέτασιν μαρτύρων υπερασπίσεως υπό τους αυτούς όρους τους ισχύοντας ως προς τους μάρτυρας κατηγορίας,

.....
Τα Άρθρα αυτά του Συντάγματος αντιστοιχούν με τα άρθρα 6(1) και 6(3)(δ) της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (N.39/1962) (η «Σύμβαση»). Το δικαίωμα του άρθρου 6(1) της Σύμβασης (όπως και του αντίστοιχου Άρθρου 30.2 του Συντάγματος) είναι γνωστό ως το δικαίωμα για «δίκαιη δίκη». Το δικαίωμα του άρθρου 6(3)(δ) της Σύμβασης (όπως και των αντιστοιχών Άρθρων 30.3(γ) και 12.5(δ) του Συντάγματος) αντιπροσωπεύει «ιδιαιτέρη όψη» του δικαιώματος για δίκαιη δίκη (βλ. μεταξύ άλλων, Van Mechelen & others v. Netherlands [1998] 25 E.H.R.R 647).

Το άρθρο 4 του περί Αποδείξεως Νόμου, Κεφ. 9 , το οποίο προϋπήρχε του Συντάγματος παρέχει εξουσία στο Δικαστήριο να επιτρέψει , κατ εξαίρεση του νομολογιακού κανόνα εναντίον της αποδοχής εξ ακοής μαρτυρίας , την παρουσίαση της γραπτής

κατάθεσης ενός προσώπου ως μαρτυρίας, σε πολιτικές υποθέσεις , χωρίς την προσέλευση του εν λόγω προσώπου στο εδώλιο του μάρτυρα για να μαρτυρήσει. Με το άρθρο 2 του περί Αποδείξεως (Τροποποιητικού) Νόμου του 1994 (Ν. 94(Ι)/1994) η ίδια εξαίρεση επεκτάθηκε και στις ποινικές υποθέσεις.

Στην *Λιασίδης κ.α ν Αστυνομίας κ.α* (2002) 2 ΑΑΔ 434, το Εφετείο (τρεις Δικαστές) έκρινε ότι το άρθρο 4(2) του Κεφ. 9 δεν επιβίωσε του Συντάγματος (Άρθρο 188) , το δε άρθρο 2 του Ν. 94(Ι)/1994 παραβιάζει το Σύνταγμα.

Το σχετικό απόσπασμα από τη *Λιασίδης* έχει ως εξής (Γικής Π.):

“Ως διευκρινίζει η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων , ερμηνευτική των προνοιών του Άρθρου (6) της Ευρωπαϊκής Σύμβασης , δε χωρεί παρέκκλιση από το δικαίωμα του κατηγορουμένου να αμφισβητήσει τη μαρτυρία παντός μάρτυρος Κατηγορίας – (βλ. *Unterpertinger case*, Series A. Vol. 110, σελ. 1). Στην *Kostovski Case*, Series A. Vol. 166, σελ. 1, που ακολούθησε, διασαφηνίζεται ότι το δικαίωμα αντιπαράθεσης προς τους μάρτυρες της άλλης πλευράς αποτελεί αναπόσπαστη πτυχή της έννοιας της δίκαιης δίκης. Η ίδια αρχή υιοθετείται και στις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στις υποθέσεις *Windisch Case*, Series A. Vol. 186, σελ. 1 *Case of Asch v Austria* , Series A, Vol. 203, σελ. 1 *Case of Saidi v France* , Series A , Vol. 261, σελ.43

Η συνάρτηση του δικαιώματος της δίκαιης δίκης με το δικαίωμα του κάθε διάδικου να αντεξετάζει τους μάρτυρες που καταθέτουν εναντίον του είναι συνυφασμένη με την πεμπτουςία της απονομής της δικαιοσύνης. Χωρίς το όπλο αυτό , ο διάδικος στερείται την εχεγγύων της φυσικής δικαιοσύνης για την υπεράσπιση του. Το δικαίωμα αυτό εμπεριέχεται στην έννοια της δίκαιης δίκης και κατοχυρώνεται ευθέως σε κάθε δικαστική διαδικασία από τις πρόνοιες του Άρθρου 30.3(γ) του Συντάγματος. Κατά συνέπεια, οι διατάξεις του Άρθρου 4(2) του ΚΕΦ.9, στο βαθμό που παρείχαν τη δυνατότητα προσαγωγής κατάθεσης μάρτυρα χωρίς να παρέχεται η δυνατότητα αντιπαράθεσης προς αυτό και τη μαρτυρία του, ατόνησαν και έπαυσαν να ισχύουν , ως αποτέλεσμα της αντίθεσης τους προς τις ρητές διατάξεις τους Συντάγματος. Τούτου δοθέντος, ότι επιχείρησε ο νομοθέτης να πράξει με τις πρόνοιες του Άρθρου 2 του Ν. 94(Ι)/94, έπεσε στο κενό. Επιχείρησε την τροποποίηση ανύπαρκτου νομοθετήματος. Εάν πάλι, ήθελε κριθεί ότι , με τις διατάξεις του , ο Ν.94(Ι)/94 έδωσε νέα πνοή στο καταργηθέν νομοθέτημα, επαναθεσπίζοντας το , οι διατάξεις του είναι προδήλως αντισυνταγματικές , εφόσον προσκρούουν τόσο στην έννοια της δίκαιης δίκης όσο και στις πρόνοιες των Άρθρων 30.3(γ) και 12.5(δ) του Συντάγματος”

Η πιο πάνω προσέγγιση αποτελεί , στην περίπτωση των δύο άρθρων , εφαρμογή γενικότερης αρχής σύμφωνα με την οποία όπου , εξ αντικειμένου, υπάρχει , νομολογιακά ή νομοθετικά- βάσει του Κεφ. 9 ή άλλων νόμων , «στέρηση του δικαιώματος αντιπαράθεσης προς το μάρτυρα ο οποίος εκθέτει τα γεγονότα», η μαρτυρία του είναι , άνευ ετέρου, μη παραδεκτή, υπό την έννοια ότι αυτή δεν επιτρέπεται να

νόμο) του δικαιώματος αντεξέτασης των μαρτύρων του διαδίκου ή του κατηγορούμενου από τον αντίδικο ή τον κατηγορούμενο στην βάση των Άρθρων 30.3(γ) και/ή 12.5(δ) του Συντάγματος λαμβανομένων αυτοτελώς, μπορεί να υπάρξει μόνο στην περίπτωση των προσώπων τα οποία ο διάδικος ή ο κατηγορός καλεί στο εδώλιο του μάρτυρα για να μαρτυρήσουν. Τέτοια *in abstracto* στέρηση δεν μπορεί να υπάρξει στην περίπτωση των προσώπων τα οποία ο διάδικος ή ο κατηγορός επιλέγει να μην καλέσει στο εδώλιο του μάρτυρα για να μαρτυρήσουν (γιατί πχ απουσιάζουν ή απέθαναν). Στην περίπτωση, επομένως, που ο διάδικος ή ο κατηγορός, ελεύθερα ή εξ ανάγκης, αντί να καλέσει το συντάκτη της γραπτής κατάθεσης στο εδώλιο για να την καταθέσει ως μαρτυρία, όπως κατ εξαίρεση του κανόνα εναντίον της αποδοχής εξ ακοής μαρτυρίας επιτρέπουν τα άρθρα 4 του Κεφ. 9 και 2 του Νόμου 94(Ι)/1994, ο αντίδικος ή ο κατηγορούμενος δεν στερείται του δικαιώματος αντεξέτασης του συντάκτη της γραπτής κατάθεσης, όπως αυτό κατοχυρώνεται στα Άρθρα 30.3(γ) και/ή 12.5(δ) του Συντάγματος, λαμβανόμενα αυτοτελώς, εφόσον ο τελευταίος, ελεύθερα ή εξ ανάγκης, δεν κλήθηκε, από τον διάδικο ή τον κατηγορό, στο εδώλιο του μάρτυρα για να μαρτυρήσει. Λόγος για στέρηση δικαιώματος αντεξέτασης από τον αντίδικο ή τον κατηγορούμενο των προσώπων τα οποία ο διάδικος ή ο κατηγορός, ελεύθερα ή εξ ανάγκης, δεν καλεί στο εδώλιο του μάρτυρα για να μαρτυρήσουν, αλλά παρουσιάζει απλώς τη γραπτή τους κατάθεση, είναι δυνατόν να γίνει μόνο *in concreto* (ανεξάρτητα από το νόμο), σε συγκεκριμένη, δηλαδή, υπόθεση, και πάντοτε στην βάση των Άρθρων 30.3(γ) και/ή 12.5(δ) του Συντάγματος λαμβανομένων, όχι αυτοτελώς, αλλά σε συνάρτηση με το Άρθρο 30.2 του Συντάγματος,

315-328-329 (απόφαση πλειοψηφίας) , προσδιορίζει πότε είναι παραδεκτή παρέκκλιση από δικαστικό προηγούμενο: -(σελ.1406).

“Τα περιθώρια και προϋποθέσεις για απόκλιση από προηγούμενες αποφάσεις της ολομέλειας του Ανωτάτου Δικαστηρίου είναι ανάλογες με εκείνες που παρέχονται στη Δικαστική Επιτροπή της Βουλής των Λόρδων να αποκλίνει από προηγούμενες αποφάσεις της που περιέχονται στη διακήρυξη του 1966 [1966] 3 All ER., 77. Στο προοίμιο της Διακήρυξης Πρακτικής επαναβεβαιώνεται η προσήλωση στο δικαστικό προηγούμενο ως το θεμέλιο πάνω στο οποίο οικοδομείται το δίκαιο και προσδιορίζεται η εφαρμογή του σε συγκεκριμένους τομείς. Προηγούμενες αποφάσεις του δικαστηρίου θεωρούνται κατά κανόνα δεσμευτικές. Μόνο λόγοι κεφαλαιώδους σημασίας, όπως η ουσιαστική μεταβολή των περιστάσεων στις οποίες εδράζεται αρχή δικαίου, μπορεί να δικαιολογήσουν απόκλιση από το λόγο προηγούμενης απόφασης του δικαστηρίου. (Fitzleet Estates Ltd v Cherry [1977] 3 All ER., 996 (H.L.)- Βλ. επίσης Bremer Vulkan v South India Shipping [1981] 1 All ER , 289, Paal Wilson & Co v. Blumenthal [1983] 1 All ER, 34, Food Corp of India v Antclizo Shipping [1988] 2 All ER 513). Ευχέρεια για απόκλιση παρέχεται και όταν κριθεί ότι προηγούμενη απόφαση βασίζεται σε αδιαμφισβήτητα εσφαλμένη αρχή δικαίου ή οδηγεί σε καταφανώς άδικα αποτελέσματα (O’ Brien v Robinson [1973] 1 All ER 583 (H.L.)”

στην *A. Panayides Contracting Ltd v Χαραλάμπους (2004) 1 ΑΑΔ 416*, τα λεχθέντα στις πιο πάνω ποινικές εφέσεις, και που αφορούσαν τη συνταγματικότητα σχετικών προνοιών στον περί Αποδείξεως Νόμο.

Η ένορκη δήλωση του αποβιώσαντα , ο οποίος στην ουσία ήταν εναγόμενος στην αγωγή , ορθά έγινε δεκτή από το Δικαστήριο για τον απλό λόγο ότι αυτή προήλθε από διάδικο στην αγωγή και έγινε εις βάρος των συμφερόντων του και υπέρ αυτών της Εφεσίβλητης. Ανεξάρτητα όμως από το πιο πάνω αποδεικτικό στοιχείο , το Δικαστήριο πίστεψε τη μαρτυρία της εφεσίβλητης, ενώ απέρριψε τις αιτιάσεις των εφεσειόντων. Η κρίση της πρωτόδικης δικαστού, στη βάση της αξιολόγησης της μαρτυρίας είναι ορθή»

Στην **Γιώργος Αναστασίου ν Γ.Ε (2005) 2 ΑΑΔ 492** , τα γεγονότα αναφέρονται στις σελίδες 497-498 και έχουν ως εξής :

«Ο *Mohannad Terk* , 24 ετών , από τη Συρία, ήλθε στην Κύπρο το Μάρτιο του 2001 και 5 ½ περίπου μήνες αργότερα, κατά τον Αύγουστο, παντρεύτηκε με πολιτικό γάμο την Αλίκη Νεοφύτου από την Ερήμη. Το ζεύγος διέμενε σε ενοικιαζόμενο σπίτι στην περιοχή Κάψαλου στην Λεμεσό. Γύρω στις 8.30 μ.μ της 19.12.2001 ο *Terk* , ο οποίος στην Κύπρο αποκαλείτο με το Ελληνικό όνομα Άγγελος, πυροβολήθηκε με κυνηγετικό όπλο έξω από το σπίτι του. Μεταφέρθηκε με ασθενοφόρο στο Γενικό Νοσοκομείο Λεμεσού με πολύ σοβαρά τραύματα στο δεξιό χέρι και στην κοιλιακή χώρα. Εκεί έτυχε των πρώτων βοηθειών και στην συνέχεια υποβλήθηκε

εφεσεύοντα, στις δηλώσεις τις οποίες προέβη η σύζυγος του θύματος λίγη ώρα μετά το συμβάν, στην επιστημονική μαρτυρία ταύτισης γενετικού υλικού του θύματος με γενετικό υλικό το οποίο απομονώθηκε από επιχρίσματα τα οποία λήφθηκαν από το αυτοκίνητο του εφεσεύοντος, στο ότι ο εφεσεύων πυροβόλησε το θύμα εξ επαφής σε ευαίσθητο μέρος του σώματος του με ζωτικά όργανα, όπως είναι η κοιλιακή χώρα, στη μεγάλη έκταση και τη σοβαρότητα των τραυμάτων του θύματος, τα οποία έθεσαν σε άμεσο κίνδυνο τη ζωή του , και , επίσης , το ελατήριο το οποίο είχε ο εφεσεύων να εξοντώσει το θύμα.

Με την έφεση ο εφεσεύων αμφισβητεί , για σειρά λόγων , τόσο την ορθότητα της καταδίκης του όσο και την ορθότητα της ποινής φυλάκισης δεκατριών ετών την οποία επέβαλε το Κακουργιοδικείο»

Στις σελίδες 511 -512 αναφέρονται τα εξής :

«Άλλος λόγος έφεσης είναι ότι εσφαλμένα το Κακουργιοδικείο θεώρησε αποδεκτή και αξιόπιστη τη μαρτυρία του Αστυφύλακα 2907 Π. Κωνσταντίνου (ΜΚ30) ότι αυτός «άκουσε τη σύζυγο του παραπονούμενου να φωνάζει επιτόπου στην σκηνή μετά τον πυροβολισμό ότι «έπαιξεν τον ο Σώστης», και ότι εν συνεχεία ο μάρτυρας Μ.Κ30 την ρώτησε ποιος ήταν αυτός και εκείνη απάντησε «ο Γιώργος Αναστασίου από το Τραχώνι». Εσφαλμένα , δηλαδή το Κακουργιοδικείο θεώρησε αποδεκτή τη μαρτυρία του ΜΚ30 ως μέρος του συμβάντος (res gestae) και περαιτέρω , εσφαλμένα, αφού τη θεώρησε αποδεκτή, την έκρινε ως αναξιόπιστη. Και τουτο διότι (α) η

μαρτυρία του MK30 ήταν αναξιόπιστη, (β) δεν επιβεβαιώθηκε από τη σύζυγο του παραπονούμενου Αλίκη Νεοφύτου, MK37, η οποία , αφού κηρύχθηκε εχθρικός μάρτυρας , κρίθηκε από το Κακουργιοδικείο ως αναξιόπιστη, και (γ) εν πάσει περιπτώσει , η δήλωση της MK30, αν όντως έγινε , δεν έγινε ταυτόχρονα με το συμβάν ώστε να μπορεί να γίνει αποδεκτή ως μέρος του, κατ εξαίρεση του κανόνα κατά της εξ ακοής μαρτυρίας. Για τους ίδιους λόγους εσφαλμένα το Κακουργιοδικείο θεώρησε αποδεκτή και αξιόπιστη τη μαρτυρία του αστυφύλακα 1901 Κ. Μιχαήλ (MK21) ο οποίος είχε μεταβεί στη σκηνή για να συλλέξει τεκμήρια και σε ερώτηση κατά την αντεξέταση , κατά πόσο ρώτησε εκεί τη σύζυγο του θύματος ποιος τον πυροβόλησε , απάντησε ότι την ρώτησε και όταν έλαβε καταφατική απάντηση , της πήρε και σχετική κατάθεση.

Ούτε αυτός ο λόγος ευσταθεί. Οι προϋποθέσεις αποδοχής , κατ εξαίρεση του κανόνα κατά της εξ ακοής μαρτυρίας , δηλώσεων ως μέρους του συμβάντος , έχουν επεξηγηθεί σε σειρά αποφάσεων των Αγγλικών δικαστηρίων (Βλ. κυρίως R. v Bedingfield [1879] 146 Cox CC 341, Ratten v R [1971] 3 All ER 801 και R v Andrews [1987] 1 All ER 513). Στην R v Andrews η Βουλή των Λόρδων συνόψισε τις προϋποθέσεις οι οποίες πρέπει να ικανοποιούνται προτού μια δήλωση γίνει αποδεκτή ως μέρος του συμβάντος. Η δήλωση πρέπει να γίνεται ταυτόχρονα ή σχεδόν ταυτόχρονα με το συμβάν , αυθόρμητα, και , γενικότερα, υπό περιστάσεις τέτοιας εμπλοκής, σ αυτό ώστε να ελαχιστοποιείται ο κίνδυνος κατασκευής της. Στην προκειμένη περίπτωση , οι δηλώσεις της συζύγου του παραπονούμενου προς το MK30 , αλλά και προς το MK21,

καλύπτονται από τις προϋποθέσεις αποδοχής τους ως μέρος του συμβάντος. Σύμφωνα με τους μάρτυρες , αυτές έγιναν ενώ η δηλώσασα ήταν δίπλα από τον πεσμένο σύζυγο της και φώναζε, αναστατωμένη «Άγγελε μου κρατήθου» και «έπαιξεν τον ο Σώστης» . Ο ΜΚ30 την ρώτησε «ποιος ήταν αυτός ο Σώστης» και εκείνη απάντησε «Ο Γιώργος Αναστασίου από το Τραχώνι». Την ίδια απάντηση έδωσε και στο ΜΚ21 όταν και αυτός με τη σειρά του , την ρώτησε ποιος πυροβόλησε τον σύζυγο της. Ορθά, επομένως , το Κακουργιοδικείο θεώρησε αποδεκτή τη μαρτυρία των ΜΚ30 και ΜΚ21 ως μέρος του συμβάντος και τελικά ορθά την έκρινε, αφού την αξιολόγησε, ως αξιόπιστη, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι η σύζυγος του παραπονούμενου, αφού κηρύχθηκε ως εχθρική μάρτυρας, κρίθηκε από το Κακουργιοδικείο ως αναξιόπιστη. Η αξιοπιστία των ΜΚ30 και ΜΚ21 δεν τελούσε, ως η εισήγηση του δικηγόρου του εφεσεϊόντος, υπό την προϋπόθεση της αξιοπιστίας της συζύγου του παραπονούμενου».

Στην **Παναγιώτης Λουκά κ.α ν Φιλική Ασφαλιστική (2007) 1 Α ΑΑΔ 518**, στην σελίδα 522-523 το Δικαστήριο αναφέρει τα εξής :

«Σε αντίθεση με τους μάρτυρες των εναγόντων-εφεσεϊόντων οι τρεις μάρτυρες υπεράσπισης Μ.Υ.1 , 2 και 4, ήταν Αστυνομικοί που δεν είχαν οποιοδήποτε συμφέρον στην υπόθεση. Οι Μ.Υ.2 και 4 κατέθεσαν ότι στη σκηνή του δυστυχήματος και λίγο μετά το δυστύχημα όταν αυτοί βρίσκονταν εκεί , ο δεύτερος εφεσεϊών , ο οποίος ήταν επίσης εκεί και βρισκόταν σε έξαλλη κατάσταση λόγω του δυστυχήματος, ρητά τους παραδέχθηκε ότι εκείνος (δηλαδή ο

δεύτερος εφεσείων) ήταν ο οδηγός του αυτοκινήτου κατά τον ουσιώδη χρόνο) . Ο πρώτος μάρτυρας υπεράσπισης είπε ότι ένα νεαρό άτομο του είπε «Εγώ είμαι ο οδηγός, δεν θωρείς ότι καταστράφηκε το αυτοκίνητο μου και ρωτάς ποιος είναι ο οδηγός» , αλλά δεν του απεκάλυψε το όνομα του. Στην αίθουσα του δικαστηρίου όμως ο Μ.Υ.1 είδε τον πρώτο εφεσείοντα και είπε πως ο πρώτος εφεσείων δεν ήταν το νεαρό άτομο που του είχε πει ότι ήταν ο οδηγός. Ο Μ.Υ.3 ήταν τυπικός μάρτυρας, υπάλληλος των εφεσίβλητων, που παρουσίασε το ασφαλιστήριο έγγραφο ως τεκμήριο.

Εκείνο που μας έκανε ιδιαίτερη εντύπωση ήταν ότι ο δεύτερος εφεσείων , ο εμφανιζόμενος , σύμφωνα με την μαρτυρία των εφεσίβλητων , ως ο οδηγός του αυτοκινήτου κατά τον ουσιώδη χρόνο, δεν πρόσφερε οποιαδήποτε μαρτυρία στο Δικαστήριο. Επομένως η θέση των Μ.Υ.2 και 4 άλλα έμμεσα του Μ.Υ.1 ότι ο δεύτερος εφεσείων παραδέχθηκε στη σκηνή του δυστυχήματος ότι εκείνος ήταν ο οδηγός του αυτοκινήτου κατά τον ουσιώδη χρόνο, παρέμεινε αναντίκρουστη και κατά συνέπεια ήταν πολύ λογικό το πρωτόδικο δικαστήριο να δεχθεί τη θέση αυτή και να της δώσει και ιδιαίτερη βαρύτητα. Η μαρτυρία των Μ.Υ. 1, 2 και 4 ορθά δεν θεωρήθηκε από το πρωτόδικο δικαστήριο ως μη αποδεκτή μαρτυρία εφόσον ήταν παραδοχή εναντίον του συμφέροντος του δεύτερου εφεσείου, η οποία μάλιστα έγινε στη σκηνή του δυστυχήματος και λίγο μετά από αυτό. Ήταν παραδοχή εναντίον του συμφέροντος του δεύτερου εφεσείου , επειδή ο δεύτερος εφεσείων δεν καλυπτόταν από τους εφεσίβλητους για το προαναφερόμενο δυστύχημα.

Θεωρούμε ορθά τα ευρήματα αξιοπιστίας και τα ευρήματα ως προς τα γεγονότα στα οποία κατέληξε το πρωτόδικο δικαστήριο, με βάση τα οποία ήταν προφανές πως οι εφεσίβλητοι δεν ευθύνονταν για το δυστύχημα και τη ζημιά των εφεσεϊόντων, εφόσον οδηγός του αυτοκινήτου κατά τον ουσιώδη χρόνο ήταν ο δεύτερος εφεσεϊών που δεν καλυπτόταν από πλήρη ασφαλιστική κάλυψη και όχι ο πρώτος εφεσεϊών ο οποίος καλυπτόταν».

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΒΑΡΥΤΗΤΑΣ ΕΞ ΑΚΟΗΣ ΜΑΡΤΥΡΙΑΣ

Το γεγονός ότι εξ ακοής μαρτυρία γίνεται δεκτή σύμφωνα με το Άρθρο 24 του Νόμου δεν σημαίνει ότι το Δικαστήριο θα στηριχθεί σ' αυτή για έκδοση της απόφασης του χωρίς άλλο.

Στο Άρθρο 27 γίνεται πρόνοια ότι το Δικαστήριο θα λάβει υπόψη του όλες τις περιστάσεις και των πιο κάτω :

«(α) Κατά πόσο θα ήταν εύλογο και εφικτό ο διάδικος που έχει προσαγάγει τη μαρτυρία να είχε κλητεύσει ως μάρτυρα στη διαδικασία το πρόσωπο που έκανε την αρχική δήλωση

(β) το χρονικό διάστημα μεταξύ της αρχικής δήλωσης και του γεγονότος στο οποίο αυτή αναφέρεται

(γ) το βαθμό της εξ ακοής μαρτυρίας, δηλαδή κατά πόσο η μαρτυρία περιλαμβάνει εξ ακοής μαρτυρία πέρα του πρώτου βαθμού

(δ) κατά πόσο οποιοδήποτε εμπλεκόμενο πρόσωπο είχε οποιοδήποτε κίνητρο να αποκρύψει ή να παραποιήσει τα γεγονότα

(ε) κατά πόσο η αρχική δήλωση μεταφέρθηκε επακριβώς ή όχι

(στ) το πλαίσιο μέσα στο οποίο ή οποιοσδήποτε σκοπός για τον οποίο έγινε η αρχική δήλωση

(ζ) κατά πόσο η εξ ακοής μαρτυρία είναι ουσιωδώς διαφορετική από την αρχική δήλωση

(η) κατά πόσο υπό τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες προσάγεται η εξ ακοής μαρτυρία, φαίνεται ότι δε διευκολύνεται η ορθή αξιολόγηση της βαρύτητας της μαρτυρίας ή γίνεται προσπάθεια παρεμπόδισης της ορθής αξιολόγησης της βαρύτητας της μαρτυρίας»

Λαμβάνεται επίσης υπόψη αν υπήρχε η δυνατότητα να προσκομισθεί η μαρτυρία χωρίς παραβίαση του κανόνος ότι εξ ακοής μαρτυρία δεν γίνεται δεκτή. Στην υπόθεση **Γ.Ε. ν. Τάσου Γεωργίου (2006) 2 ΑΑΔ 217**, το Ανώτατο Δικαστήριο αρνήθηκε να δεχθεί γραπτές καταθέσεις παραπονούμενων που κατατέθηκαν . Η σταθερή θέση της υπεράσπισης καθ' όλη την διάρκεια της διαδικασίας ήταν ότι χωρίς την παρουσία των παραπονούμενων στο εδώλιο του μάρτυρα, δεν μπορούσε να καταδικαστεί ο κατηγορούμενος. Στην σελίδα 224 αναφέρονται τα εξής :

«Το άρθρο 27 καθορίζει , όχι εξαντλητικά βεβαίως, παράγοντες που συνυπολογίζονται «κατά την αξιολόγηση της βαρύτητας που θα

είχε γίνει και ειδική ηχοθεραπεία και ένταξη σε εντατικό ημερήσιο οκτάωρο πρόγραμμα εκπαίδευσης για ένα μήνα με αποτέλεσμα ο ανήλικος να ακούει φυσιολογικά. Η θεραπεία συνεχίστηκε στην Κύπρο με την πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού. Ήταν ο ισχυρισμός πρωτοδίκως , ότι τον Μάιο του 1994 , τα Κόκκινα Βέλη πέταξαν πάνω από την Λεμεσό με εκκωφαντικό θόρυβο ως αποτέλεσμα του οποίου ο ανήλικος υπέστη σοκ και ανισσόροπα επιστρέφοντας στην προηγούμενη του κατάσταση. Η οικογένεια του ανήλικου τον μετέφερε στην Ελλάδα όπου υπεβλήθη σε συγκεκριμένο θεραπευτικό πρόγραμμα με τη μέθοδο Tomatis και με την επιστροφή στην Κύπρο , ειδικοί καθηγητές από την Αμερική βοήθησαν στην εκ νέου εκπαίδευση του με αποτέλεσμα να γίνει κατορθωτή και πάλι θεαματική πρόοδος. Στα τέλη Απριλίου του 1995 όμως έγινε νέα πτήση των Κόκκινων Βελών σε χαμηλό ύψος πάνω από την πόλη της Λεμεσού, με αποτέλεσμα να καταρρεύσει ολόκληρη η προηγούμενη θεραπεία του. Νέα θεραπεία στην Ελλάδα μέχρι και το 2000 επέφερε κάποια βελτίωση, αλλά δεν υπήρξε επάνοδος στην πρότερα κατάσταση. Αντίθετα επήλθε σημαντική οπισθοδρόμηση σε βαθμό που ο ανήλικος δεν μπορούσε πλέον να αρθρώσει λόγο. Το ξαναπέταγμα του σμήνους το 2000 και πάλι με εκκωφαντικό θόρυβο , είχε ως αποτέλεσμα να υποστεί ο ανήλικος εκ νέου ζημιά στη θεραπεία του με μη αναστρέψιμη πλέον τη κατάσταση της υγείας του»

Το σχετικό απόσπασμα για την ουσία του θέματος παρατίθεται στις σελίδες 453-455 ως εξής:

«Παρά τις συνεχείς ενστάσεις σε κάθε προσπάθεια εισαγωγής αποδείξεων , τιμολογίων και άλλων εγγράφων που είχε κατ' ισχυρισμόν πληρώσει η οικογένεια του ανηλίκου στο εξωτερικό, όλα έγιναν δεκτά χωρίς να τηρηθούν ουσιαστικά οι πρόνοιες του περί Αποδείξεων Νόμου , Κεφ. 9, το δε Δικαστήριο παρέλειψε στην απόφαση του να προβεί σε οποιαδήποτε αξιολόγηση ως προς την βαρύτητα και το αληθές των εγγράφων αυτών , κατά παράβαση των Άρθρων 27,34 και 36 του Κεφ. 9, όπως έχει τροποποιηθεί με το Νόμο αρ. 32(Ι)/04.

Κατά δεύτερο λόγο το πρωτόδικο Δικαστήριο αρνήθηκε και απέρριψε αιτήματα της Δημοκρατίας κατά τη διάρκεια της δίκης όπως παρουσιαστούν τα άτομα που είχαν υπογράψει ή εκδώσει διάφορα ιατρικά πιστοποιητικά προς όφελος του ανηλίκου και τα οποία είχαν γίνει δεκτά ως μαρτυρία, αλλά μιας βιντεοταινίας, χωρίς την παρουσίαση των ιδίων των ατόμων αυτών (λόγοι έφεσης 23, 24 και 25). Η πρωτόδικη κρίση αποστέρησε από τη Δημοκρατία την ευχέρεια να αντεξετάσει τα πρόσωπα αυτά προς ανίχνευση της αλήθειας. Μοναδική εξαίρεση ήταν η αποδοχή από το Δικαστήριο της παρουσίασης του παιδίατρου Ανδρέα Γεωργίου , ο οποίος εξέδωσε, ως παιδίατρος του ανηλίκου από το 1995, που ο ίδιος επέστρεψε στην Κύπρο , μετά από εξέταση , ιατρικό πιστοποιητικό ημερ. 30.4.96,

Τεκμ. «37». Σ αυτό διέγνωσε αταξία, αστάθεια, αδυναμία κανονικού βαδίσματος «λόγω του γνωστού προβλήματος του». Κατέγραψε «Υπερακουστικότητα, μετά από αυξημένους θορύβους στο σχολείο και πτήσεις των κόκκινων βελών στην Λεμεσό». Η μαρτυρία του δεν είχε καμία πειστική αξία. Ήταν αναμφίβολα επηρεασμένη από το γεγονός ότι ήταν συγγενής της οικογένειας του ανηλίκου, ενώ είναι φανερό ότι, εφόσον ο ίδιος επέστρεψε στην Κύπρο στα τέλη του 1995, ως ανέφερε, στη σελ. 497 των πρακτικών, εν τούτοις έγραψε στο πιο πάνω τεκμήριο και ότι «Το ίδιο περιστατικό παρουσιάστηκε και πέρσι τον ίδιο καιρό μετά τις πτήσεις αυτές». Και πάλι όμως στην σελ. 496 των πρακτικών ανέφερε ότι άρχισε να ιδιωτεύσει τη Λεμεσό την 1.7.95. Οι πτήσεις των Κόκκινων Βελών είχαν όμως γίνει στις 27.4.95. Περαιτέρω, ορθά η κα Χούρη στις σελ. 22-23 του περιγράμματος αγόρευσης της, ανέφερε ότι το πρωτόδικο Δικαστήριο, λανθασμένα χειρίστηκε τον Δρ. Γεωργίου ως μάρτυρα γεγονότων. Πράγματι η μοναδική αναφορά στην αξιολόγηση μαρτυρίας του βρίσκεται στη σελ. 15 της απόφασης (απόσπασμα της οποίας καταγράφηκε αυτούσιο πριν) όπου απλώς τον σύμπλεξε με τους υπόλοιπους μάρτυρες επί γεγονότων και χωρίς την παραμικρή ανάλυση. Μάλιστα λανθασμένα καταγράφει στην σελ. 10 της απόφασης του ότι ο Γεωργίου επέστρεψε στην Κύπρο μετά τις σπουδές του τον Ιανουάριο του 1995, ενώ βέβαια ο ίδιος άλλα κατάθεσε. Αυτό προφανώς για να ληφθεί άποψη ως «γεγονός» και τα όσα ο Γεωργίου ανέφερε αόριστα ότι τα αεροπλάνα είχαν πετάξει το 1995.

Αλλά και λανθασμένα θεωρήθηκε πρωτοδίκως κατά την ενδιάμεση *ex tempore* απόφαση ημερομηνίας 12.7.06 κατά την οποία δεν επέτρεψε την παρουσίαση των άλλων μαρτύρων που ζήτησε η Δημοκρατία, ότι ο Δρ. Α. Γεωργίου δεν ήταν ανάγκη να κλητευθεί, με βάση το Νομικό Ερώτημα αρ. 356 , πριν την μαρτυρία της Δημοκρατίας και ότι αυτός μπορούσε να κλητευθεί μετά τη συμπλήρωση της μαρτυρίας της Δημοκρατίας ή ακόμη και πριν την έναρξη της. Προχώρησε στη συνέχεια να «θεωρήσει» ότι η διαδικασία μπορούσε «να προχωρήσει από πλευράς των εναγομένων».

Στην υπόθεση Κωνσταντίνου ν Κωνσταντίνου (2006) 1 ΑΑΔ 606 (που αφορούσε το πιο πάνω Νομικό Ερώτημα) κρίθηκε πράγματι αντισυνταγματική η καταληκτική φράση του Άρθρου 26(1) του περί Αποδείξεως Νόμου, Κεφ. 9, όπως τροποποιήθηκε με το Νόμο αρ. 32(Ι)/04 που αφορούσε στο δικαίωμα η αντεξέταση προσώπου που καταθέτει εξ ακοής δήλωση , χωρίς αυτό το πρόσωπο να κλητευθεί ως μάρτυρας και που κλητεύεται από τον αντίδικο, να λαμβάνει χώραν πριν ο αντίδικος αρχίσει την υπόθεση του. Εκεί ,στα γεγονότα της υπόθεσης ήταν αδύνατο για την αιτήτρια να κλητεύσει πρόσωπα που είχαν καταθέσει εξ ακοής μαρτυρίας κατά την παρουσίαση της υπόθεσης του καθ ου ώστε να κατέθεταν πριν η αιτήτρια αρχίσει την υπόθεση της εφόσον η υπόθεση της είχε ήδη παρουσιαστεί. Η Πλήρης Ολομέλεια γνωμάτευσε επίσης ότι δεν χρειαζόταν οποιοσδήποτε Διαδικαστικός Κανονισμός του Ανωτάτου Δικαστηρίου για να ρυθμίσει κατά τα άλλα τη διαδικασία που προβλεπόταν στο εν λόγω άρθρο μετά δηλαδή την κήρυξη της καταληκτικής φράσης του

κατάθεση εγγράφων «για σκοπούς ορθής απονομής της δικαιοσύνης». Επίσης αν θα γινόταν αποδεκτό κάποιο έγγραφο σύμφωνα με το δίκαιο όπως ίσχυε πριν την τροποποίηση τότε εξακολουθεί να γίνεται δεχτό δυνάμει του προηγούμενου σε ισχύ δικαίου.

Β. Η ΑΠΟΔΟΧΗ ΓΡΑΠΤΩΝ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ ΣΑΝ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΩΣ ΕΞΕΤΑΣΗΣ

Το Άρθρο 25 του Κεφ. 9 όπως τροποποιήθηκε προβλέπει τα εξής :

«Οποιοσδήποτε μάρτυρας σε οποιαδήποτε διαδικασία δύναται να υιοθετήσει το περιεχόμενο γραπτής κατάθεσης ή γραπτής δήλωσης του. Σε τέτοια περίπτωση η εν λόγω γραπτή δήλωση κατατίθεται στο Δικαστήριο και θεωρείται ότι αποτελεί την κυρίως εξέταση του μάρτυρα ή μέρος αυτής»

Η πρόνοια αυτή έχει διευκολύνει την διεξαγωγή της εκδίκασης ποινικών και αστικών υποθέσεων το μέγιστο. Σε περιπτώσεις όπου υπάρχει ένσταση στο περιεχόμενο της κατάθεσης της ή μέρους της , η διαδικασία που δυνατόν να ακολουθηθεί περιγράφεται στην απόφαση του τότε Πρ. Επαρχιακού Δικαστηρίου Κώστα Κληρίδη στην υπόθεση **1. Νίκου Βλίττη κ.α ν 1. Εκδόσεις Αρκίνοσ Λτδ κ.α , Αρ. Αγ. 849/03** ως εξής :

«Αν και το ίδιο το άρθρο 25 δεν θέτει όρους ή περιορισμούς στην παρουσίαση μιας κατάθεσης/δήλωσης ώστε αυτή να καταστεί η κύρια εξέταση μάρτυρα η μέρος αυτής, πιστεύω ότι η ορθή διαδικασία η οποία θα πρέπει πάντα να ακολουθείται είναι η ακόλουθη :

ΑΠΟΔΕΚΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΔΗΛΩΣΕΙΣ

Για διευκόλυνση διεξαγωγής ποινικών υποθέσεων ο Νόμος της Απόδειξης τροποποιήθηκε ούτως ώστε να επιτρέπεται η παραδοχή γεγονότων με κοινή συναίνεση ως και γραπτές δηλώσεις μαρτύρων. Η τροποποίηση έγινε με το Νόμο 86/86 και του νέου Άρθρου 19 και 20 έχει ως εξής :

«19-(1) Τηρουμένων των διατάξεων του άρθρου αυτού κάποιο γεγονός για το οποίο δύναται να δοθεί προφορική μαρτυρία σε οποιαδήποτε ποινική διαδικασία και για τους σκοπούς αυτής, δύναται να γίνει αποδεκτό από ή εκ μέρους της κατηγορούσας αρχής ή του κατηγορουμένου και η αποδοχή από οποιοδήποτε μέρος οποιουδήποτε τέτοιου γεγονότος δυνάμει των διατάξεων του άρθρου αυτού, θα αποτελεί δεσμευτική απόδειξη εναντίον του εν λόγω μέρους στη διαδικασία στην οποία αφορά το αποδεκτό γεγονός.

(2) Αποδοχή σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου αυτού

(α) δύναται να γίνει πριν ή κατά τη διαδικασία

(β) σε καθεμία περίπτωση πρέπει να γίνει ενώπιον του Δικαστηρίου

ΑΜΕΣΟ ΠΑΡΑΠΟΝΟ

Παράπονο του θύματος που γίνεται αμέσως μετά την διάπραξη ποινικού αδικήματος στο πρώτο πρόσωπο με το οποίο μίλησε ή στο οποίο ήταν φυσικό να παραπονεθεί γίνεται δεκτό σαν απόδειξη της κατηγορίας. Το Άρθρο αυτό έχει προσελκύσει πλουσιότατη Νομολογία σε Αγγλία και σε Κύπρο. Πρόσφατα εξετάστηκε στην Χαραλάμπος Βούτουνος v Αστυνομίας (2008) 2 ΑΑΔ 71. Σχετικό είναι το απόσπασμα στην σελίδα 77:

«Η υπεράσπιση έδωσε σημασία και δικαίως, στο γεγονός πως η παραπονούμενη, θύμα του επεισοδίου (31.12.2002) όπως η ίδια το περιέγραψε στο Δικαστήριο, δεν ανέφερε τίποτε γι αυτό μέχρι τις 2.1.2003 που επικοινωνήσε με τη συνάδελφο της Κατερίνα Χείλη (ΜΚ3). Ο κατά τον ουσιώδη χρόνο συμβίος της παραπονούμενης και σύζυγος της κατά τη δίκη, ανέφερε πως έμαθε από την ίδια το περιστατικό στις 3/1/2003. Διευθετήθηκε δε ραντεβού με τον Αρχηγό της Αστυνομίας στις 7 του μήνα. Σ αυτό συζητήθηκε η πιθανή μετάθεση της παραπονούμενης σε άλλο τμήμα της Αστυνομικής Διεύθυνσης Λευκωσίας, αλλά όχι στην ΥΑΜ. Όπως είπαμε πιο πριν το επίσημο παράπονο και η έναρξη του ανακριτικού έργου της Αστυνομίας έγινε στις 10 του μήνα».

Δεν θεωρήθηκε ότι το παράπνοο ήταν άμεσο.

Στην **Φιλίππου ν Δημοκρατίας (2007) 2 ΑΑΔ 341** το σχετικό απόσπασμα έχει ως εξής , στις σελίδες 348-350 :

« Τότε ο κατηγορούμενος άνοιξε την πίσω πόρτα του αυτοκινήτου του και αφού η παραπνοούμενη ξάπλωσε ανάσκελα της κατέβασε το παντελόني , έβγαλε και αυτός τα ρούχα του και της ζήτησε να του κάνει στοματικό έρωτα. Αυτό το απέφυγε αναφέροντας του ότι θα έκανε εμετό. Στην συνέχεια έβαλε το πέος του στα γεννητικά της όργανα και για μια περίπου ώρα και κάτω από αυτές τις συνθήκες είχαν σαρκική επαφή. Η παραπνοούμενη καθόλο το διάστημα έκλαιε , πονούσε και είχε τα χέρια της σφιγμένα σε γροθιές κοντά στο στόμα της. Ο κατηγορούμενος αδυνατούσε να εκσπερματώσει και βγάζοντας το πέος του από τον κόλπο της παραπνοούμενης της ζήτησε να τον χαιδέψει. Αυτή όμως βρισκόμενη σε άσχημη ψυχολογική κατάσταση και κλαίοντας συνεχώς αρνήθηκε. Έτσι αυτός τελείωσε μόνος του εκσπερματώνοντας στην κοιλιά και το στήθος της. Ακολούθως έχοντας πλέον ηρεμήσει , της είπε να καθίσει στη θέση του συνοδηγού και ξεκίνησε το αυτοκίνητο. Αμέσως μετά όμως σταμάτησε και πάλι και της ζήτησε την τσάντα της. Αυτή αρνήθηκε να του την δώσει γιατί είχε προσωπικά της έγγραφα και δεν ήθελε να τα απωλέσει. Τότε ο κατηγορούμενος της είπε να του δώσει τα λεφτά που υπήρχαν στην τσάντα και τα οποία ήτα ΛΚ 150. Η παραπνοούμενη λόγω της άσχημης ψυχολογικής κατάστασης της και στην προσπάθεια να αποφύγει την απώλεια ολόκληρης της τσάντας

ΑΛΛΟΙ ΒΑΣΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΔΕΙΞΗΣ ΕΚΤΟΣ

ΚΕΦ. 9

Αναφορά περιληπτικά θα γίνει και σε κάποιους πρόσθετους βασικούς κανόνες του δικαίου της απόδειξης:

1. Μόνο γεγονότα τα οποία είναι σχετικά με τα επίδικα θέματα είναι επιτρεπτό να παρουσιαστούν σαν μαρτυρία. Συνήθως εις τις αστικές υποθέσεις τα επίδικα θέματα καθορίζονται στα δικόγραφα των διαδίκων. Στις ποινικές υποθέσεις με δεδομένο ότι δεν υπάρχουν δικόγραφα γίνεται δεκτή και μαρτυρία προς απόδειξη γεγονότων τα οποία σχετίζονται με τα επίδικα, αλλά αντανακλούν στην απόδειξη των επίδικων γεγονότων. Π.χ. το ελατήριο είναι σχετικό θέμα για το οποίο μπορεί να γίνει δεκτή μαρτυρία έστω και αν δεν είναι το επίδικο θέμα το οποίο στις ποινικές υποθέσεις καθορίζεται από το *actus reus*, δηλαδή τα συστατικά του αδικήματος όπως προνοείται στον νόμο και το *mens rea* δηλαδή την απαραίτητη πρόθεση για διάπραξη του αδικήματος.
2. **Βάρος και μέτρο της απόδειξης.** Ο βασικός κανόνας είναι ότι εκείνος ο οποίος υποστηρίζει κάτι έχει και την υποχρέωση να το αποδείξει *quis affirmat debet probare*. Στις αστικής φύσεως υποθέσεις ο Ενάγων συνήθως πρέπει να αποδείξει την υπόθεση του ικανοποιώντας το ισοζύγιο των πιθανοτήτων (*Balance of probabilities*) δηλαδή, ότι είναι πιο πιθανό παρά απίθανο οι

έχει το βάρος στους ώμους του να ανατρέψει το τεκμήριο αυτό. Π.χ. τεκμαίρεται ότι ορισμένα έγγραφα επίσημα συντάχθηκαν και ετοιμάστηκαν κατά κανονικό και νόμιμο τρόπο π.χ. έγγραφα του Εφόρου Εταιρειών για την σύσταση ή το εγγεγραμμένο γραφείο μιας εταιρείας (*omnia praesumuntur rite esse acta*) εναπόκειται στον κατηγορούμενο να προσκομίσει μαρτυρία αν αμφισβητεί το τεκμήριο αυτό της κανονικότητας να αποδείξει το αντίθετο.

- Κανένας μάρτυρας δεν υποχρεούται να απαντήσει σε οποιαδήποτε ερώτηση εάν η απάντηση, κατά την γνώμη του Δικαστηρίου, θα τον καθιστούσε υποκείμενο σε ποινική δίωξη. Ουδείς προσφέρει μαρτυρία ενοχοποιητική του εαυτού του (*self-incrimination*). Παρομοίως ορισμένα επαγγελματικά απόρρητα και προνόμια (*professional privilege*) είναι αναγνωρισμένα στο Δίκαιο της Απόδειξης. Νομικό επαγγελματικό προνόμιο υφίσταται στις περιπτώσεις που αφορούν επικοινωνία μεταξύ πελάτου και δικηγόρου με σκοπό να δοθεί νομική συμβουλή ή σε σχέση με δικαστικές διαδικασίες. Παρόμοιον προνόμιο υπάρχει και σε σχέση με ιατρικές εκθέσεις με δεδομένο ότι αυτές καλύπτονται από το επαγγελματικό προνόμιο εφόσον αυτές ετοιμάζονται με στόχο τον υπολογισμό των αποζημιώσεων σε δικαστική διαδικασία. Παράλληλα οποιεσδήποτε επιστολές φέρουν τον τίτλο άνευ βλάβης στα αγγλικά («*without prejudice*») εφόσον ανταλλάσσονται στο πλαίσιο προσπαθειών διευθέτησης μιας υπόθεσης εξώδικα και ή περιέχουν προτάσεις ή παραδοχές στο πλαίσιο αυτών προστατεύονται από τον Νόμο, δηλαδή δεν γίνονται δεκτές σαν μαρτυρία και τούτο επειδή έκδηλα στο στάδιο των διαπραγματεύσεων γίνονται συνήθως

αμοιβαίες υποχωρήσεις. Εφόσον η δημόσια πολιτική «ενθαρρύνει τις εξώδικες διευθετήσεις» θα ήταν οξύμωρο εάν επιτρέπτετο η παρουσίαση του περιεχόμενου των επικοινωνιών αυτών με στόχο την επίτευξη εξώδικης διευθέτησης. Οι διάδικοι θα ήταν απρόθυμοι να προβαίνουν σε αμοιβαίες υποχωρήσεις, εάν ετίθετο θέμα οι υποχωρήσεις τους αυτές να παρουσιάζοντο στο Δικαστήριο εις βάρος τους εφόσον πάντοτε υπάρχει το ενδεχόμενο παρερμηνείας τους. Το γεγονός και μόνο ότι μια επιστολή ή έγγραφο φέρει τον τίτλο «χωρίς βλάβη» δεν συνεπάγεται αυτόματα τον αποκλεισμό της. Έχει αναπτυχθεί δυστυχώς στην Κύπρο μια πρακτική λανθασμένη σε κάθε επιστολή να αναγράφεται «χωρίς βλάβη» χωρίς όμως να εντάσσεται η επιστολή αυτή είτε, όπως προκύπτει από το περιεχόμενο της ή το πλαίσιο και περιρρέουσα ατμόσφαιρα της επικοινωνίας προσπάθεια επίτευξης συμβιβασμού. Τέτοιες επιστολές γίνονται δεκτές σαν μαρτυρία. Παράλληλα υπάρχουν περιπτώσεις όπου διεξάγονται διαπραγματεύσεις και συντάσσονται επιστολές στο πλαίσιο αυτών οι οποίες δεν φέρουν όμως την φράση «χωρίς βλάβη» και όμως το Δικαστήριο αφού εξετάσει το περιεχόμενο τους κρίνει κατά πόσο μια επιστολή μπορεί να γίνει δεκτή ή όχι σαν μαρτυρία.

4. Κατά την διάρκεια όπου μάρτυρας δίδει την μαρτυρία του υπάρχει δυνατότητα να συμβουλευεται σημειώσεις και άλλα έγγραφα για σκοπούς φρεσκαρίσματος της μνήμης τους. Προϋπόθεση είναι, όμως, ότι οι σημειώσεις και ή το έγγραφο να είναι δικά του και να είχαν γίνει κατά τον ουσιώδη χρόνο ή συντόμως μετά το γεγονός, οπότε το Δικαστήριο θεωρεί ότι ήταν πρόσφατα τα γεγονότα στην μνήμη του μάρτυρα κατά τον χρόνο εκείνο. Π.χ. ο λογιστής έχει την

δυνατότητα να συμβουλευθεί τα λογιστικά του βιβλία , ο αστυνομικός το βιβλιάριο στο οποίο καταθέτει δηλώσεις και ή συμβάντα και ο γιατρός τις σημειώσεις του κατά την εξέταση.

5. Η γνώμη ενός μάρτυρα δεν είναι συνήθως δεκτή, γιατί θεωρείται ότι είναι άσχετη με τα γεγονότα. Ο κανόνας είναι ότι το Δικαστήριο ακούει μόνο μαρτυρία γεγονότων και διαμορφώνει την δική του γνώμη και συνεπώς δεν είναι επιτρεπτό να στηρίζεται στην γνώμη άλλων. Όμως υπάρχουν εξαιρέσεις στον κανόνα αυτό, οι οποίες καταχωρούνται συνοπτικά στις σελίδα 161 της μελέτης του Πέτρου Αρτέμη τώρα Προέδρου του Ανωτάτου Δικαστηρίου για το Δίκαιο της Απόδειξης σελ. 161:

«(α) Τ α υ τ ό τ η τ α. Εις ποινικές υποθέσεις τούτο γίνεται δια των αναγνωσριστικών παρατάξεων ή διά φωτογραφιών.

(β) Λ ί β ε λ λ ο ς. Η γνώμη μάρτυρος είναι αποδεκτή δια να αποδείξει ότι:-

1. Αντελήφθη τον λίβελλον να αναφέρεται εις τον ενάγοντα.
2. Υπό τας συνθήκας αντελήφθη τας λέξεις να έχουν μίαν ειδικήν σημασίαν.

(γ) Γ ρ α φ ι κ ό ς χ α ρ α κ τ ή ρ. Η γνησιότης του γραφικού χαρακτήρος προσώπου δύναται να αποδειχθή υπό ατόμου το οποίον έχει αποκτήσει γνώσιν του γραφικού χαρακτήρος του προσώπου

«ΔΙΑΦΟΡΑΙ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΚΑΝΟΝΑΣ ΑΠΟΔΕΙΞΕΩΣ ΕΙΣ ΑΣΤΙΚΑΣ ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΑΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

1. Εις ποινικάς υποθέσεις απαιτείται όπως η υπόθεση αποδειχθή πέραν λογικής αμφιβολίας.
Εις αστικές υποθέσεις υπερίσχυσις πιθανοτήτων είναι επαρκής.
2. Εις ποινικάς υποθέσεις επιθανάτιοι δηλώσεις (dying declarations) δυνατόν να είναι αποδεκταί εις μαρτυρίαν εις δίκας διά φόνον ή ανθρωποκτονίαν.
Εις αστικές υποθέσεις επιθανάτιοι δηλώσεις δεν είναι αποδεκταί εις μαρτυρίαν.
3. Εις ποινικάς υποθέσεις μαρτυρία περί του καλου χαρακτήρος του κατηγορουμένου είναι συνήθως αποδεκτή εις μαρτυρίαν.
Εις αστικές υποθέσεις μαρτυρία περί καλού χαρακτήρος διαδίκου δεν είναι γενικώς αποδεκτή εις μαρτυρίαν.
4. Εις ποινικάς υποθέσεις παραδοχαί και ομολογίαι είναι αποδεκταί εις μαρτυρίαν εάν εγένοντο εκουσίως.
Εις αστικές υποθέσεις παραδοχαί είναι σχεδόν πάντοτε αποδεκταί εις μαρτυρίαν.
5. Εις ποινικάς υποθέσεις ή/ό σύζυγος κατηγορουμένου/ης δεν είναι πάντοτε εξαναγκαστός μάρτυς.
Εις αστικές υποθέσεις αι/οί σύζυγοι διαδίκων είναι σχεδόν πάντοτε εξαναγκαστοί μάρτυρες.

Georgiades (1982) 2 CLR 33 από την Ολομέλεια του Ανωτάτου Δικαστηρίου το 1982. Ο Κατηγορούμενος Ψυχολόγος κατηγορείτο για ψευδορκία. Το εκδικάζον Δικαστήριο δέχθηκε συνομιλία την οποία ο κατηγορούμενος είχε με τον ασθενή Ηρακλέους, κατά την διάρκεια ιατρικής εξέτασης του, η οποία συνομιλία παρακολουθείτο με ηλεκτρονικά μέσα και μαγνητοφωνήθηκε, χωρίς την προηγούμενη γνώση και συγκατάθεση του Γεωργιάδη ή του πελάτη του. Το Ανώτατο Δικαστήριο απεφάσισε ότι η μαρτυρία αυτή δεν μπορούσε να γίνει δεκτή διότι παραβίαζε συνταγματικές πρόνοιες όπως το Άρθρο 15 προστασία ιδιωτικής ζωής. Το Άρθρο 17, προστασία του απορρήτου της επικοινωνίας. Στην Απόφαση του ο τότε πρόεδρος του Ανωτάτου Δικαστηρίου Τριανταφυλλίδης Π. στην σελίδα 43 αναφέρει τα εξής:

“Though from all the foregoing it appears that what has taken place in this case, that is the overbearing by means of an electronic device without the knowledge of the accused or of Eracleous of their conversation, could be regarded as violating more than one human right, I am of the opinion that, in any event, in view of the wording of our own Article 17, such overhearing was incompatible with such Article, in addition to being incompatible with Article 15 of our Constitution.”

Ο Δικαστής Στυλιανίδης σε μια επίσης και εξίσου εμπειριστατωμένη Απόφαση του με αναφορά στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Σύνταγμα των Ινδιών, Ηνωμένων Πολιτειών, Ελλάδος,

νομοθετικό πλαίσιο σε Αγγλία, Γερμανία και άλλες χώρες απέρριψε τον ισχυρισμό ότι εναπόκειται στην διακριτική ευχέρεια του Δικαστηρίου να αποδεχθεί ή όχι την μαρτυρία αυτή στην σελίδα 66 καταλήγει ως εξής:

“Any suggestion, that a discretion vests in Cyprus Courts to admit evidence obtained in defiance to the right guaranteed by the Constitution, is untenable in view of the provisions of Articles 34 and 35 of the Constitution Article 34 denies to everyone any liberty to destroy any of the rights and liberties safeguarded by Part 11 of the Constitution, ruling out thereby discretion to admit evidence obtained in contravention of the provisions of Part 11 of the Constitution. The acknowledgement of any discretion to the Courts, would also run counter to the duty cast upon all authorities of the State, including the Courts, to ensure the efficient application of Part II of the Constitution [Article 35]. Admission of evidence obtained in breach of fundamental rights, would be incongruous with the efficient application of the provisions of this part of the Constitution.

To our judgment, there is no discretion to admit evidence obtained or secured by contravention of the fundamental rights and liberties safeguarded by Part II of the Constitution. One may go a step further and argue that evidence thus obtained, would violate the concept of a fair trial, safeguarded by Article 30.2 of the Constitution.”

Σε σχέση με την προστασία των τηλεπικοινωνιακών δεδομένων σχετικές είναι και οι πρόνοιες του Νόμου 92(1)/96 για την Προστασία του Απόρρητου της Ιδιωτικής Επικοινωνίας, αλλά και πιο πρόσφατα του Νόμου 183 (1)/2007 για την Διατήρηση Τηλεπικοινωνιακών Δεδομένων με σκοπό την Διερεύνηση Σοβαρών Ποινικών Αδικημάτων. Το Άρθρο 17 του Συντάγματος προστατεύει το απόρρητο της επικοινωνίας. Ακόμη και μετά την τροποποίηση μέχρι την θέσπιση ειδικής νομοθεσίας για το θέμα, το απόρρητο της επικοινωνίας παραμένει αλώβητο εκτός στις εξαιρέσεις που προνοείται από το Σύνταγμα πριν την τροποποίηση του, όπου χωρεί επέμβαση για πτωχεύσαντες ή κρατούμενους νομίμως. Μετά την τροποποίηση έχουν εισαχθεί εξαιρέσεις για την διερεύνηση πολύ σοβαρών ποινικών αδικημάτων, αλλά πάντοτε ως ο Νόμος ήθελε καθορίσει. Το Ανώτατο Δικαστήριο στην υπόθεση **Δημοκρατία v. Πανίκου Αντώνη Αεροπόρου** κ.ά. (1998) 1ΑΑΔ απεφάσισε σαν Ολομέλεια ότι οι πρόνοιες της νομοθεσίας του νόμου 92 (1)/1996 ανωτέρω, ο οποίος απαγορεύει και ποινικοποιεί με ορισμένες εξαιρέσεις την αποκάλυψη του περιεχομένου κάθε ιδιωτικής επικοινωνίας περιλαμβανομένης και της τηλεπικοινωνίας δεν επιτρέπει την προσαγωγή μαρτυρίας, η οποία περιέχει στοιχεία για τηλεφωνικές κλήσεις όπως π.χ. ποίος και πότε επικοινωνήσε με τον Κατηγορούμενο. Πιο πρόσφατα το Ανώτατο Δικαστήριο σε αίτηση Certiorari, σε μονομελή σύνθεση του, στην υπόθεση **Αναφορικά με την Αίτηση του Ιωσήφ Κακουλλή (2007) Αρ. Αιτ. 34/2007** απεφάσισε ότι έκδοση Διατάγματος για αποκάλυψη επικοινωνιακών δεδομένων δηλ. ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, παραβιάζει το Άρθρο 17 του Συντάγματος, Αναφέρει τα εξής στην απόφαση του:

«Το ότι η προστασία του απορρήτου της αλληλογραφίας και της επικοινωνίας περιλαμβάνει και τη χρήση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και διαδικτύου αποφασίστηκε από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων και Ανθρώπου, μεταξύ άλλων, στην Υπόθεση **Copland v. United Kingdom**, App. No. 62617/00, ημερ. 3.4.07, στην οποία αποφασίστηκε ότι η συλλογή και αποθήκευση προσωπικών πληροφοριών που σχετίζονταν με το τηλέφωνο της αιτήτριας καθώς και με τη χρήση, απ' αυτήν, του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και του διαδικτύου, χωρίς τη γνώση της, συνιστούσαν επέμβαση στα δικαιώματα της, δυνάμει του άρθρου 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Δεδομένης της μεγάλης συνάφειας του άρθρου 8 της Σύμβασης με το άρθρο 17 του Συντάγματός μας, είναι προφανής η σημασία αλλά και η καθοδήγηση που μπορεί να αντιληφθεί από την προαναφερόμενη απόφαση, την οποίαν υιοθετώ.»

Σαν αποτέλεσμα το Επαρχιακό Δικαστήριο Λευκωσίας κατά την εκδίκαση της Ποινικής υπόθεσης **17620/06 Αστυνομικός Διευθυντής Λευκωσίας v. 1.Λεύκιου Δοράτη 2. Ιωσήφ Κακουλλη** δεν δέχθηκε μαρτυρία και συγκεκριμένα δίσκων, ο οποίος περιείχε αντίγραφο ηλεκτρονικών μηνυμάτων και δεδομένων ηλεκτρονικού υπολογιστή. Στην σελίδα 5 – 7 αναφέρει τα εξής:

«Έχοντας κατά νου τις ως άνω αρχές και προσεγγίζοντας ακριβώς το θέμα με την ανάλογη προσοχή, σημειώνω ότι έχω διεξέλθει όλη τη

μαρτυρία που προσκομίστηκε στα πλαίσια της δίκης εντός δίκης. Περιορίστηκε στην ως άνω σύντομη καθότι θεωρώ ότι από τα ως άνω προκύπτει κατάληξη στη διαδικασία της δίκης εντός δίκης. Δεδομένης της τοποθέτησης του Αστ. 1456 που τείνει να συμβιβάζεται περισσότερο με τα λεγόμενα του κατηγορουμένου 2 είμαι πεπεισμένος ότι στον κατηγορούμενο 2 δεν είχε τεθεί η ευχέρεια μη συνεργασίας του αναφορικά με το θέμα της αποκάλυψης του ηλεκτρονικού του ταχυδρομείου και ότι απλά του παρουσιάστηκε το ένταλμα έρευνας με οδηγίες να συνεργαστεί με αυτό. Επομένως δεν θεωρώ ότι υπήρξε από μέρους του κατηγορούμενου 2 αυτόβουλη και ελεύθερη συγκατάθεση στο να καταστεί η αστυνομία παραλήπτης της αλληλογραφίας του μέσω του ηλεκτρονικού του υπολογιστή και μετέπειτα αντιγράφοντας αυτά στο προτιθέμενο Τεκμήριο. Περαιτέρω σε καμία περίπτωση ζητήθηκε η συγκατάθεση του κατηγορούμενου 1 ο οποίος ούτε ήταν παρών.

Έχοντας συμπεράνει τα ως άνω θα πρέπει να σημειωθεί η πρόνοια του Άρθρου 17 του Συντάγματος της Κυπριακής Δημοκρατίας ότι έκαστος έχει το δικαίωμα σεβασμού και διασφάλισης του απορρήτου της αλληλογραφίας ως και πάσης άλλης επικοινωνίας του εφόσον η τοιαύτη επικοινωνία διεξάγεται δια μέσων μη απαγορευμένων από το Νόμο. Δεν επιτρέπεται (Αρ. 17 (2) επέμβαση κατά την ενάσκηση του δικαιώματος τούτου «ειμή συμφώνως προς το νόμον και μόνον εις περιπτώσεις προσώπων εν φυλακίσει ή προφυλακίσει τελούντων ή ως και επί επαγγελματικής αλληλογραφίας και επικοινωνίας του πτωχεύσαντος κατά τη διάρκεια της Διοικήσεως της περιουσίας αυτού».

Όπως αναφέρεται και στην Αίτηση 34/2007, αίτηση του κατηγορουμένου 2 προσβάλλουσα το διάταγμα αποκάλυψης προς την ΑΤΗΚ, ημερ. 17/9/2007, «το ότι η προστασία του απορρήτου της αλληλογραφίας και της επικοινωνίας περιλαμβάνει και τη χρήση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και διαδικτύου αποφασίστηκε από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, μεταξύ άλλων, στην υπόθεση *Copland v. United Kingdom*, Appl. No. 62617/00, ημερ. 3/4/07...»

Από τα ως άνω καθίσταται εμφανές ότι η λήψη του εν λόγω ηλεκτρονικού υπολογιστή και κατ' επέκταση και η αντιγραφή του στο τι η Κατηγορούσα Αρχή προτίθεται να καταθέσει ως Τεκμήριο, έγινε κατά παράβαση του άρθρου 17 του Συντάγματος αφού υπήρξε επέμβαση στην αλληλογραφία και επικοινωνία των κατηγορουμένων μεταξύ τους χωρίς να πληρούνται οι προϋποθέσεις που τίθενται από το εδάφιο 2 του εν λόγω άρθρου.

Είναι σαφώς νομολογημένο ότι τα Δικαστήρια έχουν υποχρέωση να διασφαλίζουν την αποτελεσματική εφαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών που προβλέπει το Σύνταγμα. Η υποχρέωση αυτή εξυπακούει και την απόρριψη μαρτυρίας προσφερομένης κατά παράβαση του Συντάγματος ή της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (βλ. σχετικά, μεταξύ άλλων, ***Αστυνομία v. Γιάλλουρου (1992)*** 2 ΑΑΔ σελ. 147, ***The Police v. Georghiades (1983)*** 2 CLR33). Δεν παρέχεται ευχέρεια αποδοχής

των αποτελεσμάτων τέτοιας παραβίασης για οποιονδήποτε σκοπό ή κάτω από οποιοδήποτε πρόσχημα.»

Επιπρόσθετα κατάθεση, η οποία λήφθηκε από τον κατηγορούμενο, στην οποία γινόταν αναφορά σ' αυτό το μαρτυρικό υλικό επίσης δεν έγινε δεκτή σαν μη θεληματική με δεδομένο ότι στηριζόταν σε ένα μεγάλο βαθμό στο περιεχόμενο των εν λόγω ηλεκτρονικών υπολογιστών και των δίσκων του. Πιο πρόσφατα σε μια άλλη ποινική υπόθεση **Αστυνομία ν. Αλεξάνδρου (2010) Αρ. Αγ. 729/07** Επαρχιακού Δικαστηρίου Λευκωσίας το Δικαστήριο εκ νέου απέρριψε τεκμήρια τα οποία αφορούσαν την επικοινωνία του κατηγορουμένου όπως π.χ. δίσκους, αντίγραφα αυτών, ηλεκτρονικούς υπολογιστές, κλπ με δεδομένο ότι εμπειρείχαν υλικό το οποίο εξασφαλίστηκε μέσω διαδικτύου, άρα τηλεφωνικής ουσιαστικά επικοινωνίας της ηλεκτρονικής διεύθυνσης του χρήστη κατηγορουμένου με άλλη ηλεκτρονική διεύθυνση σε δικτυότοπο. Το Δικαστήριο στην απόφαση του αναφέρει τα εξής:

«Ως εκ των ανωτέρω ενόψει του ότι ο τηλεφωνικός αριθμός και η πιστοποίηση επικοινωνίας στις 7.1.06 και ώρα 21.46:04, είναι μαρτυρία η οποία λήφθηκε κατά παράβαση του Άρθρου 17 του Συντάγματος αλλά και του Περί Προστασίας του Απόρρητου της Ιδιωτικής Επικοινωνίας (Παρακολούθησης Συνδιαλέξεων) Νόμου του 1996 αλλά και ότι τόσο το Τεκμήριο 2^Α και Β όσο και το ένταλμα έρευνας όσο και η σύλληψη Τεκμηριο 3, Τεκμήριο 3^Α, Τεκμήριο 4, Τεκμήριο 4^Α, ως επίσης και το διάταγμα αποκάλυψης και σχετικές

διαδικασίες για αυτό, Τεκμήριο 5, Τεκμήριο 5^A, αλλά και κατ’ επέκταση όλα τα υπόλοιπα Τεκμήρια 6 έως 9 εξασφαλίστηκαν στην βάση των πιο πάνω πληροφοριών η επίδικη μαρτυρία πρέπει να αποκλεισθεί. Συνεπώς όλες οι μετέπειτα ενέργειες της Αστυνομίας και η εξασφάλιση των υπολοίπων τεκμηρίων δηλαδή 2-9 έχουν μολυνθεί (βλ. **Αστυνομία v. Georgiades** (ανωτέρω) και **Salem v. Δημοκρατίας** (1989) 2 AAD 118).

Ενόψει των πιο πάνω συμφωνώ με τον ευπαίδευτο συνήγορο του κατηγορουμένου ότι τα τεκμήρια υπό παραγράφους 7(1) έως 7(17) στην Δίκη εντός Δίκης, δεν μπορούν να γίνουν δεκτά αφού ο εντοπισμός τους έγινε κατόπιν της πιο πάνω πληροφόρησης. Στην πραγματικότητα το τι επιχειρείται είναι να παρουσιαστεί η πηγή ο χώρος αποθήκευσης και κατ’ επέκταση το περιεχόμενο επικοινωνίας που είχε ο κατηγορούμενος με το διαδίκτυο και το κατέβασμα (downloading) από το διαδίκτυο.»

Δρ. Χρίστος Κληρίδης
Αν. Καθηγητής
Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο

14.12.2010